

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Mgr. Dagmar ROUBÍNKOVÁ

III. ročník – kombinované studium

Obor: Učitelství pro mateřské školy

HANÁCKÝ LIDOVÝ ROK V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala sama, pod vedením Mgr. Jaromíra Synka, Ph.D., a také, že jsem veškerou použitou literaturu a zdroje uvedla v příslušném seznamu.

V Olomouci dne 16. června 2016

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jaromíru Synkovi, Ph.D., za jeho cenné rady a připomínky a pomoc během vzniku této práce.

OBSAH

1 ÚVOD	5
2 CÍLE	6
3 SPECIFIKA ETNOGRAFICKÉ OBLASTI HANÉ	7
3.1 Vymezení oblasti	7
3.2 Zeměpisná charakteristika	9
3.3 Haná jako folklórní oblast.....	9
4 HANÁCKÝ LIDOVÝ ROK	11
4.1 Výběr vhodných hanáckých lidových tradic	12
4.1.1 Jaro	13
4.1.2 Léto	15
4.1.3 Podzim	16
4.1.4 Zima	17
5 SOULAD S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY A VAZBA NA PROCES UČENÍ	20
5.1 Vazba Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání na vytvořený vzdělávací projekt.....	20
5.2 Vazba Školního vzdělávacího programu a třídního vzdělávacího programu Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci na vytvořený vzdělávací projekt	21
5.3 Metody a formy předškolního vzdělávání.....	22
6 PROJEKT HANÁCKÝ LIDOVÝ ROK V MATEŘSKÉ ŠKOLE	24
6.1 Jaro na Hané	24
6.2 Léto na Hané.....	30
6.3 Podzim na Hané.....	36
6.4 Zima na Hané.....	42
7 ZÁVĚR	47
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
8.1 Seznam použité literatury	49
8.2 Seznam internetových zdrojů.....	50
9 SEZNAM PŘÍLOH	51

1 ÚVOD

„Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje. Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.“

Charles Farrar Browne

V dnešní době plné moderních technologií si lidé čím dál méně uvědomují své kořeny, lidová slovesnost a tradice ustupují do pozadí, proto je důležité vzbuzovat zájem o lidovou slovesnost již u nejmladších dětí. Buď prostřednictvím působení v rodině, nebo cílenou výukou v mateřských školách. Má bakalářská práce má ambice přispět právě ke zkvalitnění edukačního procesu na preprimární úrovni a k implementaci hanácké tradiční lidové slovesnosti a vybraných hanáckých lidových zvyků v mateřské škole formou didaktické transformace. V práci jsou představeny vytvořené vzdělávací projekty, které si kladou za cíl jemnou a nenásilnou formou povzbudit u dětí zájem o lidovou slovesnost prostřednictvím pohybových her s lidovými motivy, písněmi, básněmi, říkadly a dramatizacemi. Předkládaná bakalářská práce si pak obecně klade za cíl přispět k širšímu povědomí o tradičních lidových zvycích a obyčejích z regionu Hané i u pedagogické veřejnosti.

2 CÍLE

Hlavním cílem bakalářské práce je výběr a popis vhodných tradičních zvyků a obyčejů z národopisné oblasti Hané, které mohou nalézt uplatnění v prostředí konkrétní mateřské školy. Při výběru tradičních hanáckých zvyků a obyčejů bylo využito relevantních odborných publikací, zaměřených na lidovou slovesnost na Hané. Jejich analýzou a studiem byly postupně vybírány jednotlivé hanácké zvyky a obyčeje k dalšímu zpracování.

Vybrané hanácké zvyky a obyčeje byly poté zpracovány do formy vzdělávacích projektů. Součástí každého vzdělávacího projektu je soubor nabídek a námětů pro práci s předškolními dětmi během jejich pobytu v mateřské škole. Každý projekt je vytvořen v souladu se vzdělávacími dokumenty všech hierarchických úrovní, konkrétně s rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a se školním vzdělávacím programem Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci. Vytvořené projekty tvoří logický soubor, který pokrývá průběh celého školního roku a odpovídá tradičnímu hanáckému lidovému roku. Tento soubor má sloužit jako podklad pro práci s dětmi, není však uzavřeným projektem. Představuje spíše základní rámec pro další úpravy a rozpracování v konkrétní mateřské škole.

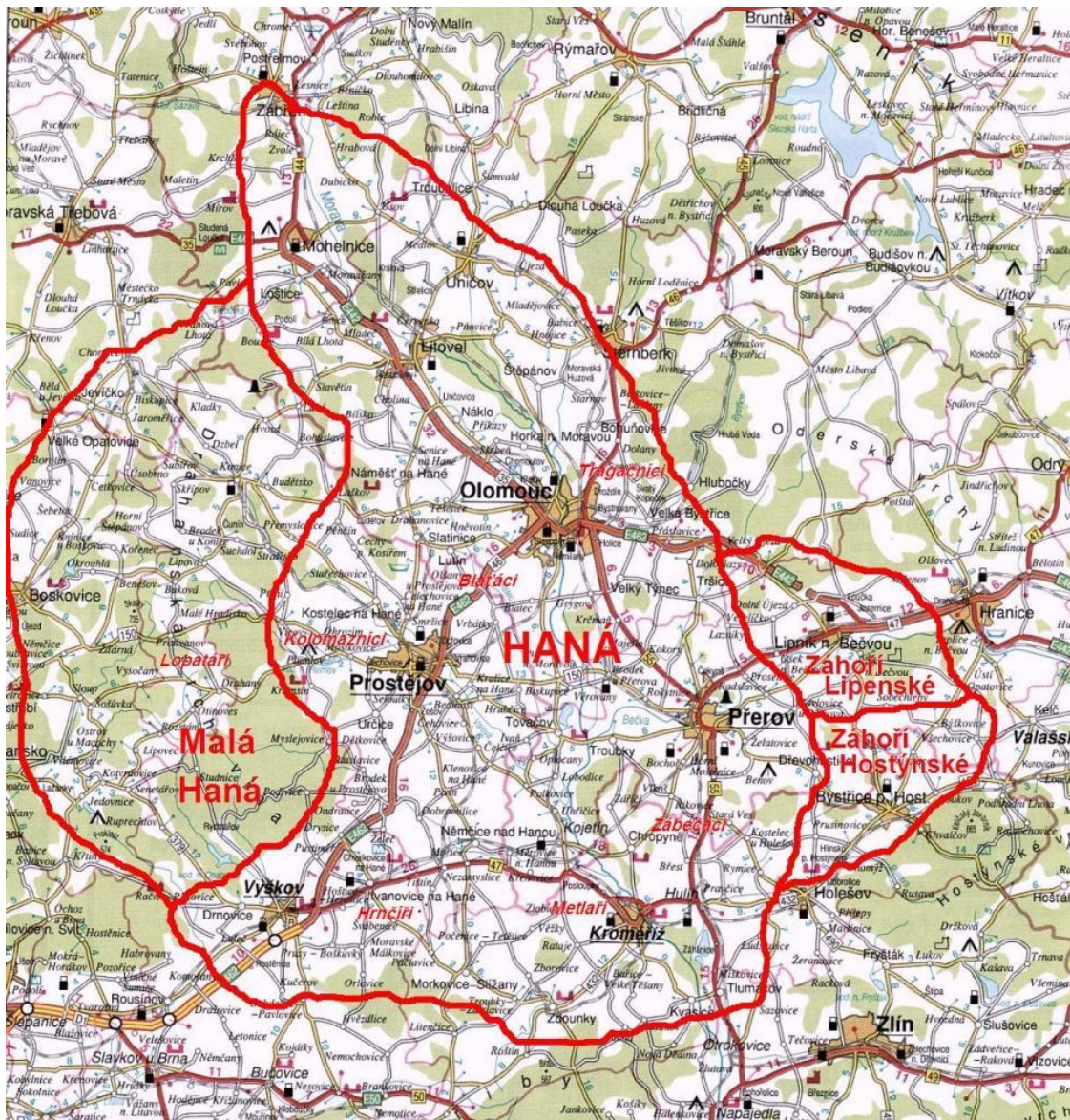
Dílčím cílem práce (podkladem pro tvorbu projektů) je základní charakteristika zvolených zvyků a obyčejů z prostředí Hané, osvětlení jejich vývoje, průběhu a podoby. V rámci komplexního pohledu na region Hané je v práci podána základní geografická a folklórní charakteristika oblasti Hané.

3 SPECIFIKA ETNOGRAFICKÉ OBLASTI HANÉ

3.1 Vymezení oblasti

„Národopisný region Hané tvoří podstatnou část geograficky vymezené oblasti střední Morava. Z větší části se tato oblast rozprostírá v Olomouckém kraji, menší část na východě zasahuje do kraje Zlínského (Kroměřížsko). Na západě sousedí Haná s Drahanskou vrchovinou a jižní částí Zábřežské vrchoviny, na jihu pozvolna přechází v Slovácko v rámci Jihomoravského kraje. Východně ji lemují Chřiby a Valašsko a na severu hraničí s Moravskou bránou, Oderskými vrchy a Nízkým Jeseníkem“. (Dvořáček, Růžička, 2008, s. 11)

Dle Jelínkové (1991) není centrální území Hané rozkládající se mezi městy Vyškovem, Kojetínem, Kroměříží, Prostějovem, Přerovem, Olomoucí a Litovlí z národopisného hlediska jednotné. Rozpadá se na několik podoblastí, které se od sebe liší především krojem, ale i některými písňovými a tanečními druhy. Centrální Haná se rozprostírá na území Tovačovska, Kojetínska, Kroměřížska, Prostějovska, Přerovska, Olomoucka a Litovelska. Vyškovsko a sousední Rousínovsko tvoří již přechod k oblasti Brněnska. Mezi okrajové oblasti Hané se pak řadí Lipenské a Hostýnské Záhoří, Malá Haná na opačné straně Drahanské vysočiny (od Boskovic a Letovic k Jevíčku a Trnávce) a horské části Drahanské vysočiny (Protivanovsko s Konickem a Zábřežsko s Bouzovskem a Uničovskem).

Obr. 1: Geografické vymezení regionu Haná¹

¹ Hanacký pjesničke [online]. © 2010 [citováno 13. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://pjesnicke.sweb.cz/obr/mapa.jpg>

3.2 Zeměpisná charakteristika

Charakteristický zeměpisný znak Hané tvoří nížina, která se rozprostírá kolem horního toku řeky Moravy. Tato nížina nese označení Hornomoravský úval, který hraje nezastupitelnou roli v zemědělské produkci tohoto regionu. Kvalitní půdní pokryv a teplé klima společně s rovinným charakterem Hané jí předurčily k tomu, aby se stala významnou zemědělskou oblastí, což ji utvářelo a formovalo. Ráz oblasti, typické vesnické grunty, vzhled i morfologie vesnic, stejně jako folklór, jsou typické atributy, které Haná získala právě díky své geografické poloze, horizontální i vertikální členitosti. Oblast Hané není tvořena jen nížinou, nachází se zde zvlněná pásma, která mohou dosahovat nadmořské výšky 260–290 m. Hanou protéká největší moravská řeka Morava, a to od severu na jih, a je důležitým tokem, neboť oblast zásobuje vodou. Region Hané svou jižní částí přechází podél toku řeky Moravy v Dolnomoravský úval. Během své cesty regionem Hané přibírá řeka Morava četné přítoky. Významným přítokem je řeka Bečva. Říčka Haná pak jako přítok Moravy dala celé oblasti název. Řeka Morava není jediným zdrojem vody v regionu. Na Hané se vyskytují i větší rybníky, přehrady a četná jezera, která vznikla při těžbě štěrkopísku. Oblast Hané má teplé podnebí s roční průměrnou teplotou 8°C a průměr ročních dešťových srážek se pohybuje kolem 600 mm. (Dvořáček, Růžička, 2008)

3.3 Haná jako folklórní oblast

Region Hané lze charakterizovat jako význačnou národopisnou oblast s bohatou lidovou kulturou včetně písňového, hudebního, tanečního folklóru a zvyklostí. Lidé žijící na tomto území mají své nářečí, jehož oblast výrazně přesahuje vlastní Hanou až na Zábřežsko, Drahanskou vysočinu, Brněnsko, Záhoří aj. (Dvořáček, Růžička, 2008)

„Hanácké nářečí patří vesměs k nářeční skupině tzv. středomoravské, ale daleko ne v celém jeho rozsahu. Uplatňovalo se tu především hledisko národopisné, jde o „vlastní“ Hanou, a to jen výběrově. Nářečně je zde zastoupena centrální středomoravská podskupina s malými přesahy do podskupiny jižní (na Vyškovsku), ze západních středomoravských nářečí jen severní úsek (zábřežský), z východních středomoravských nářečí rovněž severní úsek (kojetínsko – přerovský) s čuháčskou enklávou tištínskou a typem morkovským.“ (Mátlová-Uhrová, 2003, s. 66)

Mezi nezastupitelné folklórní znaky každého národopisného regionu patří kroje. V celém regionu Hané se nosil kroj jak všední, tak sváteční. Všední kroj se nosil při domácích i zemědělských pracích. Byl zhotovován z materiálů, které si lidé sami vypěstovali a zpracovali. Sváteční kroje vynikají krásou a bohatostí výšivek, zdobené s řadou zlidovělých slohových prvků (renesanční okruží, vyduté rukávce, rokokové široké sukně, empírový vysoký pas, hluboce vystřižené kordulky aj.). Kroje okrajových částí Hané se liší od centrální oblasti Hané tak, jako nářečí. Kroje na okrajových územích Hané se blíží charakterově spíše sousedním regionům. (Hanácký kroj [online], 2016)²

² Hanácký folklórní soubor Kosíř: Hanácký kroj. [online] ©2013 [citováno 13. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.kosir.unas.cz/?stranka=kroj&jazyk=cz>>

4 HANÁCKÝ LIDOVÝ ROK

Jak uvádí Jordán (1999, s. 7), „[...] zvykoslovné tradice, označované v etnografické literatuře termíny lidová obyčejová tradice a obřadní kultura nebo nejčastěji jako zvyky a obyčeje, náležely k sledovanému odvětví lidové kultury.“

Zvyky a obyčeje významně ovlivňovaly a ovlivňují rodinný i veřejný život. Společně s tradicemi byly nejčastěji předávány staršími generacemi, čímž docházelo k zachování určité kontinuity a stability. I dnes se na Hané stále můžeme setkat se staršími obyvateli, kteří mluví hanáckým nářečím a snaží se dodržovat hanácké lidové tradice a předávat je mladším generacím. Důkazem tohoto je nespočet folklórních souborů, které najdeme po celém regionu Hané. Hlavní náplní těchto folklórních souborů je zpracování a prezentace lidových tanců, písní a zvyků oblastí Hané.

Lidová kultura má lokální a regionální povahu, která se liší oblast od oblasti. Oblast Hané si vytvořila jedinečnou a bohatou krajevou lidovou kulturu, která se významně liší od lidové kultury jiných českých regionů i Moravy. Toto je dáno tím, že oblast Hané je území centrální a odedávna osídlené. Nebyla, na rozdíl od jiných krajů, ovlivněna četnými a silnými vlivy jiných etnických kultur. Na Hané se zdůrazňovaly znaky nesoucí realismus, pozemskost, bohatství, robustnost a komiku. Najdeme zde však také jemný smysl pro poetické a líbezné slovo, které můžeme slyšet v písních obřadních a milostných. (Mátlová-Uhrová, 2003)

Život na Hané byl silně ovlivněn církví a církevními svátky. Jelikož byl tento region orientován na zemědělství, najdou se zde slavnosti a svátky, které jsou zaměřeny na oslavu úrody a sklizně.

Podle významnosti těchto svátků se také pojily doby příprav na tyto události. Některé přípravy mohly trvat i několik týdnů. Nesmíme však opomenout i méně významné svátky, mezi něž můžeme zahrnout dny, které se vážou k jménům světských patronů, které se staly oporou běhu času. Příkladem může sloužit den svatého Matěje, kdy se podle pranostiky „[...] *Na Matěja kalužke, bodó jabka e hroške*“ usuzovalo, jaká bude toho roku úroda ovoce. Lidových pranostik byla dlouhá řada a dají se dokonce složit do celoročního hospodářského kalendáře, který může ilustrovat ono střídání ročních dob. (Pachtová, 1987)

Jak uvádí Langhammerová (2008), dříve však lidé prožívali průběh roku zcela odlišně než je tomu dnes. Každé roční období pro ně znamenalo určitou hodnotu, na kterou se v průběhu roku vždy nahlíželo jinak. Počátek zrodu – jaro, bylo chápáno jako začátek cesty, příprava a směřování k létu, které bývalo středem dění a představovalo život v plné síle. Na

druhé straně časového průběhu roku stojí podzim, který je charakteristický jako zadostiučinění, kdy se lidé mohou ohlédnout zpět a zjistit, co vše dokázali vytěžit z léta. Zima naproti tomu znamenala klid, spánek a čekání. V zimním období také lidé velmi často hodnotili uplynulý rok a zároveň vyhlíželi s nadějí rok nový. Toto období bylo a je také důležité z hlediska církevního. Stojí zde zrození Krista, světla, nového života a roku, které je vzhledem k lidovým tradicím jeden z velmi významných svátků.

Existuje nespočet svátků a slavností, které se na Hané oslavovaly a oslavují dodnes. Záměrem této bakalářské práce je zvolit vhodné hanácké lidové tradice a zvyky tak, aby se daly uplatnit v mateřské škole. Vybrané lidové tradice mají za úkol seznámit nejmladší skupiny dětí s regionem, ve kterém žijí, s jeho bohatou historií a se zvyky. Vybrané lidové tradice a zvyky budou upraveny tak, aby se daly vhodně začlenit do výuky předškolních dětí v mateřských školách, a tyto vytvořené projekty budou korespondovat se školním vzdělávacím plánem Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci i s rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

4.1 Výběr vhodných hanáckých lidových tradic

Výběr hanáckých lidových tradic byl proveden dle několika kritérií. Prvním důležitým kritériem bylo rozhodnutí, zda se jedná o opravdu hanáckou lidovou tradici, která má historický základ. Dalším kritériem bylo posouzení vhodnosti dané hanácké lidové tradice pro didaktickou transformaci a využití v mateřské škole ve věkové skupině předškolních dětí. Rozhodující úlohu nehrála „známost“ či popularita konkrétní vybrané hanácké lidové tradice, ale spíše její atraktivita a využitelnost v MŠ. Při práci s dětmi v předškolním věku je důležitý osobní přístup pedagoga, který by měl umět děti dostatečně motivovat a danou činnost jim přiblížit tak, aby pro ně byla lákavá a atraktivní. Bylo tak možné zahrnout do výběru i na první pohled méně atraktivní zvyky či tradice.

Pro přehlednost jsou hanácké lidové tradice a zvyky v této práci řazeny dle jednotlivých období roku – jaro, léto, podzim a zima. V každém jednotlivém období jsou vybrané hanácké lidové tradice nebo zvyky, které jsou upravené pro využití s dětmi v mateřských školách ve formě krátkých vzdělávacích projektů. Jedná se nejen o hudební či výtvarné činnosti, ale snahou bylo vytvoření komplexního vzdělávacího projektu na danou hanáckou lidovou tradici či zvyk. Časové rozpětí pro dokončení daných vzdělávacích projektů

je přibližně jeden pracovní týden, ve kterém pedagog zvládne dětem přiblížit dané lidové tradice a zvyky a děti mají dostatek času na zpracování nových informací. Vzdělávací projekty jsou navrženy tak, aby byly variabilní při práci s předškolními dětmi.

Vytvořené vzdělávací projekty budou obsahovat didaktické transformace hanáckých lidových písní, tanců, lidových obyčejů, náměty na výtvarnou a pracovní činnost s dětmi a menší dramatizace. Texty básní, říkadel a písní jsou umístěny přímo v textu vzdělávacího projektu, pracovní listy poté v přílohách bakalářské práce.

Vzdělávací projekty se snaží poskytnout pedagogovi co nejvíce možných námětů na práci s danou hanáckou lidovou tradicí či zvykem, je tedy na pedagogovi, zda využije všechny nabídnuté činnosti či si zvolí jen některé, které poté vhodně zakomponuje do své pedagogické činnosti.

4.1.1 Jaro

Astronomické jaro začíná jarní rovnodenností a trvá do letního slunovratu. Jarní rovnodennost kolísá mezi 19. a 21. březnem. Mezi jarní obyčeje na Hané bezesporu patřilo vítání jara a vynášení smrti, honění Jidáše a mrskut. Vítání jara a vynášení smrti byl prastarý zvyk, který byl záležitostí všech obyvatel. Figura smrti byla symbolem zimy, nemoci a smrti, proto musela být symbolicky zničena (utopena v řece, potoce). Figura Mořeny byla zhotovena ze slámy, ozdobena makovicemi, vyfouklými vajíčky a mnohdy i prázdnými šnečími ulitami. Vše, co se nacházelo na figuře smrti, bylo mrtvé, a tudíž nemohlo dát vznik novému životu. (Pachtová, 1987)

Tak, jak se vyvíjela společnost, vyvíjel se i tento obyčej vynášení smrti a vítání jara. Z dříve vážného zvyku, kterého se účastnila celá vesnice, se stal obyčej spíše veselý, který se udržuje ve školských zařízeních a vynášení smrti a vítání jara se zúčastňují víceméně děti, které se k tomuto obyčeji učí básničky a písničky, které při vynášení smrti recitují a zpívají. Tento zvyk se také často udržuje v hanáckých folklórních souborech.

Vynášení smrti na smrtnou neděli (přibližně 14 dní před Velikonocemi) lze zařadit mezi nejstarší zvyky na Hané. V lidovém prostředí docházelo k vzájemnému překrývání dětských obchůzek na Smrtnou a Květnou neděli (poslední neděli před Velikonocemi). Květná neděle byla dívčí záležitostí, kdy dívky za zpěvu koled obcházely vesnici s jedličkou, a za koledu byly odměňovány. (Válka, 1989)

„Tyto obřadní obchůzky si zachovaly dlouhodobou kontinuitu a jsou prováděny zpěvem či recitací. Vedle říkadel a parlandového zpěvu se mezi těmito koledami vyskytují starobylé lidové legendy ze života Panny Marie i světské písně s rozvinutějšími nápěvy. Výběr těchto písní je velmi široký a liší se od obce k obci. Rozdílná je i výzdoba jedličky či májky. Tato dosud živá a nepřetržitá zvykoslovná tradice je zcela ojedinělým, zároveň však vymírajícím projevem specifické kultury dívčích skupin.“ (Thořová, 2008, s. 7)

Na Hané je rozšířena obchůzka s jedličkou. Její výzdoba se liší od vesnice k vesnici. Původně to byl vršek jedličky různým způsobem ozdobený – barevnými papírky, stuhami, fábory nebo vyfouknutými bílými či barevnými vejci, hlavičkami panenek, svatými obrázky, růžemi z krepového papíru apod. Později, jak začalo ubývat v našich lesích jedlí, nahradila jedlovou větvičku větvička smrková či zimostrázová (lidově krušpánek), někde dokonce tisová či mladé břízky. Kromě několika výjimek nemá výzdoba jedličky na Hané svůj pevný řád, ale záleží spíše na fantazii matek, tet či babiček děvčátek, jimž tyto ratolesti zdobí. Někde se však způsob zdobení jedličky předává z generace na generaci. Hromadné obchůzky děvčat s jedličkou jsou typické pro oblast Přerovska a na Olomoucku v Bukovanech.

Honění Jidáše je další zvyk jarního období na Hané, ze kterého se postupem času a transformací dochovala v některých oblastech před Velikonocemi chlapecká obchůzka s řehtačkami a klapačkami.

Za Jidáše býval zvolen chlapec se světlými vlasy, kterého ostatní chlapci honili po vesnici. Jidáš byl obtočen slámou, měl načerněnou tvář a na hlavě kuželovitou čepici ze slámy. Na zelený čtvrtek na znamení vyběhl Jidáš ze hřbitova, utíkal vesnicí a ostatní chlapci se jej snažili chytit. Když byl Jidáš chycen, chlapci z něj strhali slámu, kterou poté spálili. Nakonec šli chlapci vesnicí a hrkali a říkali různá říkadla v rytmu hrkaček a klapaček. Ke klapání a hrkání měli chlapci připravené ze dřeva vyrobené nástroje – klepače, hrkače a tragače. Klepání končilo na Bílou sobotu obchůzkou, na které se chlapci dožadovali koledy. (Pachtová, 1987)

Velikonoční zvyky a obyčeje patří mezi nejživější zvyky nejen na Hané. Mrskut byl původně jarním obřadem šlehání letorosty. V minulosti chodili podle tradice v pondělí šlehat chlapci, v úterý pak děvčata a ve středu „kdo obdrží“ podle říkadla: „Dnes je naša, zétra vaša a pozéťrko mastná kaša“. Chlapci si napletli tatary z vrbového proutí a vyráželi za děvčaty, aby je vymrskali. Menší chlapci doprovázeli mrskut velikonočními říkadly, ve kterých se často objevuje symbol Velikonoc a nového života – vajíčko. (Válka, 1989)

4.1.2 Léto

Jak uvádí Langhammerová (2008), hlavním zvykoslovným bodem léta jsou letnice. Letnice jsou vrcholové slavnosti léta, které nemají stanovené pevné datum. Slaví se podle každoročního výpočtu křesťanského kalendáře v rozmezí konce května a průběhu června. Letnice jsou z pohledu církevního svátku zcela zvláštní, zastřené mystikou v jiném smyslu, než předkládá lidová tradice tohoto období. Je to Soslání Ducha svatého na apoštoly, v bibli podané obrazně v podobě paprsků světla a holubice. Prostoupení sv. Duchem dostali mimořádné schopnosti. Apoštolové, první šířitelé tohoto učení, jsou také ode dne osvětlení označováni jako svatí.

„Svatodušní svátky se neslavily v minulosti tak výrazně jako Vánoce nebo Velikonoce a pro svůj církevní charakter vymizely z našeho občanského kalendáře. Přesto byly v minulosti spojeny s dvěma výraznými lidovými zvyky, tradovanými mládeží. Mužská svobodná chasa jezdila s králem, děvčata vodila svou královnou. Oba tyto zvyky občůzkového charakteru přes rozdílnou vnější podobu měly něco společného: žádost o dary pro chudého, ale poctivého krále, králku a společná hostina účastníků.“ (Válka, 1989, s. 23)

Jak uvádí Pachtová (1987, s. 69), „[...] honění krále je půvabný, jedinečný zvykoslovný obyčej, kterým se může Haná právem pyšnit. Byl rozšířen po celé Hané. Vyjadřoval sílu, odvahu, udatnost a byl doprovázen řečnickým mistrovským uměním. Král se honil obvykle o letnicích, v rozmezí až jednoho měsíce (květen – červen). Chlapci školáci honěním krále napodobovali pacholky (odrostlejší chlapce), kteří honili krále na koních. Školáci si zhotovili koně z vrbových větví, rozvětvený konec představoval ocas koně, hlava byla tvořena dokulata stočenými větvemi a připevněna k hlavní větvi. V místech, kde byla hlava připevněna k větvi, ji ověnčili barevnými fáborkami. Král byl malý, asi pětiletý chlapec, který byl oblečen do dívčího kroje, na hlavě měl korunku a zlatý pantlík. V ústech nebo v ruce držel pivoňku nebo růži. V pase měl uvázané stuhy, za které jej pobočníci vedli. Vozili jej také někdy na malém vozíčku, který byl ozdoben chvojí a pentlemi. Jeden z chlapců táhl vozík a ostatní družina jela kolem krále a za ním. Královská družina se sešla v neděli ráno v domě, odkud byl král a odtud vyjela na občůzku po vesnici.“

Obchůzka s královnou byla záležitostí odrostlejších dívek ve věku 10 – 12 let nebo i dospělých děvčat. Královničky byl starý dívčí obřadní tanec spojený s kolední občůzkou. Krále i králku představovala děvčata. Při zpěvu a tanci se děvčata rozdělila na dvě skupiny.

První skupina dívek zpívala píseň a druhá skupina tancovala. Bylo to z důvodu zdlouhavosti tance i zpěvu. Na králky se na Hané, ale i v jiných regionech postupem času zapomnělo, až úplně zanikly. (Mátlová-Uhrová, 2003)

4.1.3 Podzim

Podzimní období v lidové tradici je spjato se sklizní a následnou oslavou úrody. Řada zvyků raného podzimu je prostoupena motivy díky za dobrou a bohatou úrodu. Oslavy sklizně, ať už to bývaly na Hané dožínky či dočesná, byly vždy bujaré a veselé.

Jak uvádí Langhammerová (2008), vývojem tyto vážné obřady dostaly podobu výpravných slavností s průvody, věnčením, zpěvy a proslovy dokreslenými obřadním krojem a atributy v rukou účastníků.

Dožínkami se nazývaly krátké slavnosti, konané na ukončení žní. Jelikož je region Hané zemědělsky významnou oblastí, je patrné, že tyto slavnosti zde měly své zastoupení. Samotné dožínky měly v přirozeném prostředí venkova 19. století průběh venkovské slavnosti, kdy byli ženci hospodářem nebo jiným majitelem hoštění, častá byla na závěr taneční zábava. Žně byly bezpochyby hlavním bodem sklizně. Ale v širším měřítku se sklizeň a zvyklosti s ní spojené týkaly řady dalších okruhů hospodářské činnosti venkova a zároveň byly rozloženy po zbylém období léta a podzimu.

Jak uvádí Mátlová – Uhrová (2003, s. 54), „[...] jakmile ženci a žnečky dožali poslední klasy, ověnčily poslední snop kvítím a barevnými fábory vyzdobily vůz (žebříňák), který si pro ně přijel na pole, i koně a své pracovní náradí. Poté si žnečky posedaly na vůz, ostatní šli v průvodu za vozem. Průvod putoval k domu hospodáře, pro něhož pracovali, aby mu předali dožínkový věnec, který měl při dožaté nejvýraznější obřadní význam. Dožínkový věnec vždy pletla některá starší žena, vázal se na dřevěnou kostru buď ve tvaru trojúhelníku (jako „ve jménu Nejsvětější Trojice“) nebo ve tvaru čtverce (jako „čtvero ročních období“), nebo v podobě kruhovitě. Do něj zaplétaly všechny druhy obilí dohromady s polním kvítím a se zahradními květinami. Až k hospodářově domu nesla věnec v čele průvodu žena, která jej pletla a teprve tam je předala svobodnému děvčeti, které předstoupilo před hospodáře s přáním a věnec mu odevzdalo. Všichni pak začali zpívat píseň dobře známou též na Valašsku a v přilehlé části Slovenska.“

„Dobré večir, hospodáři.“

Slavnostně / $\text{♩} = 80$ /

1/. Dobré večir, hospodáři, vinšujeme vám,
tento věneček zelené přiná - šime vám.

Vy ho z lásky přimíte pámbu vám dá požehnání
a za nás se nestyďte,

na tymto svě-tě.

Obr. 2. Text slavnostní dožínkové písně (Poláček, 2011, s. 19)

Po tomto zpěvu poděkoval hospodář a pozval je „za stoly“, kde bylo připraveno jídlo a muzika.

V některých moravských regionech byl věnec formován plasticky, podobně jako na sousedním Slovensku, kde věnce mají i podobu lustrovitých závěsů ze stébel a pletených plošek se svazky klásků na vrcholech. V mnoha obcích na Hané lze vidět také v kostelech, v období dožinek, dožínkové koruny, které jsou do kostela slavnostně přinášeny v průvodu. (Šottnerová, 2008)

4.1.4 Zima

Období zimního novoročí na Hané začínalo Martinem (11. listopadu) a končovalo ostatky. Do tohoto období patřivalo mnoho obyčejů, které měly lidem zkrátit dlouhé zimní večery. Byly to obyčeje plné zábavy a zvyků jak pro dospělé (přástky, draní peří), tak i pro děti (Mikuláš, Barborky a Lucky). Některé ze zmíněných zvyků připravovali dospělí pro děti a měly výchovný charakter a některé zvyky upadly již v zapomnění.

Barborky lze řadit ke starobylým obchůzkám. Dívky chodily v předvečer svátku sv. Barbory a byly bíle oblečeny tak, aby nebyly poznány. Barborky obcházely vesnici, v ruce

držely metličku a košíček s dárky (křížaly, ořechy, jablka apod.), kterými obdarovávaly hodné děti. Zlobivé děti naopak káraly a strašily. Při strašení jim napomáhaly různé maškary, které Barborky doprovázely – čerti, kominíci, kozy apod. (Pachtová, 1987)

Před svátkem sv. Barbory se dlouho udržoval zvyk řezání Barborky, kdy si děvčata 4. prosince na zahradě uřezala třešňovou větvičku. Tuto větvičku si dala doma do vázy, a když jim do Vánoc rozkvetla, věřila, že se do roka provdají. Tento obyčej se v některých domácnostech dodržuje dodnes.

Dalším obchůzkou na Hané je mikulášská, která má nepřerušenu tradici a je dodržována dodnes a na celém území nejen Hané. I když se z tohoto obyčeje během času vytratilo mnoho detailů, základní motiv je stále stejný – obdarování hodných dětí a potrestání zlobivých. Mikulášské obchůzce na Přerovsku a Olomoucku předcházelo „práskání na Mikuláše“. Chlapci se scházeli uprostřed vesnice týden před svátkem svatého Mikuláše, aby pak společně došli na okraj vesnice, kde práskali biči. Chlapci práskali biči, aby svatý Mikuláš někde neuvízl se svým naloženým vozem. (Mátlová-Uhrová, 2003)

Když Mikuláš navštívil stavení, dával hodným dětem křížaly, suché švestky, ořechy, jablka, perníky, točence z kynutého těsta apod. a těm zlobivým zemáky, řepu a uhlí.

„Jako Barborky, Mikuláš obcházela i Lucia (Luca, Loca) v předvečer svého svátku se zvláštními zvyklostmi stavení. Lucky byly odvážné a nebojácné děvčice, které obcházely stavení a pomáhaly v domácnostech udržet pořádek. Lucky byly oblečeny v bílých sukních a ložních plachtách, měly zamoučený obličej, zuby z řepy a dlouhý špičatý nos. Když vcházely do stavení, zamumlaly pozdrav, prohledaly kuchyni, ometaly pavučiny, drhly podlahu, umývaly nádobí a to vše bez mluvení. Lucie podle lidových pověr chrání dům a jeho obyvatele před čarodějnicemi. V tento den se dává slepicím hrách, aby hodně nesly a kravám česnek, aby hodně dojily. Pro svou magickou moc byla Lucka všude vítána.“ (Pachtová, 1987, s. 103)

Vánoční svátky jsou jedny z mála výročních svátků, které se s přirozeností obecně slaví až dodnes. V různých zemích světa nabyly osobitou podobu, spjatou s místní kulturou, historií a zvykovou tradicí. V průběhu staletí se tyto zvyky vykrystalovaly do svébytné podoby, která rostla a měnila se s dobou, jejími názory a potřebami. K pochopení vánočního zvykosloví přináší řadu podkladů materiál zachovaný v lidové tradici. (Langhammerová, 1988)

Na Štědrý den, jakmile se setmělo a bylo již po štědrovečerní večeři, vydával se na Hané na koledu pastýř, který chodíval po vsi. Pastýř se zastavoval pod okny domů, kde

vytruboval na troubu (volský roh) a zpíval koledu, za kterou dostal koláče, jablka, křížaly apod. Štědrovečerní večeře na Hané bývala připravována z úrody polí a zahrad podle tradice. Na Vánoce se také na Hané stavěly jesličky. Tuto činnost vykonával otec a děti. Na vánočním smrčku visela jablíčka, ořechy, řetězy z papíru a klebety (krátké řetízky navlečené na nitce – slámka a čtvereček hadříčku a zase slámka). Na Štědrý den večer po jídle vzal hospodář hrách a hodil jím do čtyř rohů světnice, aby se mu všechno obilí zdařilo (Pachtová, 1987).

Mezi vánoční zvyky, které mají rády děti dodnes je zpívání vánočních koled. Velmi oblíbené jsou zejména koledy o Ježíškovi, které mají zvláštní ráz i melodii. Většina koled připomíná betlémskou scénu s narozením Krista. Původním smyslem vánočních koled bylo přinést štěstí a blahobyť hospodáři a celé jeho rodině. (Válka, 1989)

5 SOULAD S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY A VAZBA NA PROCES UČENÍ

5.1 Vazba Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání na vytvořený vzdělávací projekt

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je kurikulární dokument státní úrovně, který vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. RVP PV představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování. Úkolem předškolního vzdělávání je rozvoj osobnosti dítěte, podpora jeho tělesného rozvoje a zdraví, jeho osobní spokojenosti a pohody, napomáhat chápání okolního světa a motivovat k dalšímu poznávání a učení.“ (Smolíková aj., 2010, s. 4)

Jak uvádí Smolíková aj. (2010, s. 12), „[...] obsah předškolního vzdělávání představuje hlavní prostředek vzdělávání dítěte v mateřské škole. V RVP PV je vymezen tak, aby sloužil k naplňování vzdělávacích záměrů a dosahování vzdělávacích cílů. Vzdělávací obsah je v RVP PV uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí – biologické, psychologické, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální.“

- *Dítě a jeho tělo*
- *Dítě a jeho psychika*
- *Dítě a ten druhý*
- *Dítě a společnost*
- *Dítě a svět*

Vliv lidových tradic na formování dětí nejen v předškolním věku má nezastupitelnou roli. Dítě by mělo od malička mít povědomí o národní kultuře a mělo by získávat zájem o tradici a kulturu, v níž žije. Vždyť již malé děti seznamujeme s lidovými říkadly, písněmi, pranostiky a jednoduchými tanečky. Mateřská škola je ideální místo, kde se dají tyto již získané vědomosti dále prohlubovat. Pedagog různými formami hry dokáže dítěti přiblížit tematiku lidové tradice v období jara či dítě seznámí s pracovními postupy při výrobě jedličky apod. Předškolní vzdělávání také vytváří základní předpoklady pro další vzdělávání dětí v environmentální a kulturní oblasti.

5.2 Vazba Školního vzdělávacího programu a třídního vzdělávacího programu

Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci na vytvořený vzdělávací projekt

Vytvořené projekty, které se zabývají zpřístupněním hanáckých lidových tradic a kultury předškolním dětem, mají své pevné místo ve školním vzdělávacím programu Mateřské školy v Olomouci. Školní vzdělávací program nese název „Chválím Tě, Země má“. Jak je již z názvu patrné, školní vzdělávací program se zaměřuje na vytváření kladného vztahu nejen k přírodě ale i ke společnosti. Děti jsou vedeny k úctě k přírodě, k lidem a k poznávání svého okolí. Snahou a cílem je vychovávat člověka všestranně připraveného pro život, který má úctu k okolí i k sobě samému. (Žížlavská, 2013)

Mateřská škola se snaží spolupracovat především s rodiči, ale i s různými institucemi. Podporuje děti ve všestranném rozvoji. Nabízí dostatek kulturních i sportovních aktivit.

Úloha mateřské školy je spatřována v doplňující úloze výchovy rodinné, kdy uznává prvořadost jejího poslání i působení. Zajišťuje výchovnou a sociální péči, zajišťuje zdravý fyzický, psychický i sociální rozvoj dětí a jejich spokojené prospívání v souladu s jejich současnou a budoucí úlohou. (Žížlavská, 2013)

Školní vzdělávací program Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci obsahuje obecné cíle předškolního vzdělávání, obsah v pěti oblastech (biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální).

Ve školním vzdělávacím programu jsou nastíněné měsíční vzdělávací plány, které jsou upraveny pro dané věkové kategorie. Jelikož jsou vzdělávací plány utvářeny dle měsíců, není zde problém vhodně začlenit vytvořené vzdělávací projekty, které mohou jak dětem, tak i pedagogovi obohatit vzdělávací nabídku. Není však podmínkou, aby tyto vzdělávací projekty byly realizovány v konkrétním měsíci. Práce se vzdělávacím projektem je variabilní a záleží na pedagogovi, jak jej využije.

Soubor vzdělávacích projektů obsahuje vždy vzdělávací cíl každého dílčího projektu (jaro, léto, podzim, zima), vzdělávací obsah pěti oblastí dle RVP PV s uvedením pedagogického záměru. Dále je vždy uveden vzdělávací cíl vztahující se k učitelce a očekávané výstupy vztahující se k dětem. Následují náměty pro práci s dětmi na dané téma projektu.

5.3 Metody a formy předškolního vzdělávání

Učení je aktivní proces, při kterém si děti vytvářejí vlastní osobní verzi sdělovaných poznatků a vytvářejí si vlastní zkušenosti. U dětí je tento fakt specifitější tím, že učení probíhá formou hry a zábavy.

Při učení dětí předškolního věku je potřeba dokonale znát vývojovou psychologii dítěte. Pedagog by měl vědět, že předškolní dítě má ještě nestálou a přelétavou pozornost. Stálost a úmyslnost pozornosti nezávisí pouze na věku, ale také na temperamentových zvláštnostech a na druhu činnosti. V paměti převažuje konkrétnost a mimovolnost a je zároveň mechanická, avšak s koncem předškolního období se rozvíjí i paměť slovně logická. Známé a často se opakující události dovede dítě reprodukovat na základě logického sledu a logických souvislostí. Hlavní činností, ve které probíhá proces učení a socializace je hra. Hra odráží složité vztahy mezi dítětem a jeho životním prostředím, uplatňuje se v ní práce i učení. Hra je významným socializačním a motivačním činitelem, je základní psychickou potřebou. (Čížková, 1999)

Jak uvádí Mišurcová (1959, s. 7), „[...] v předškolním věku tráví děti většinu času ve hře. Hra poskytuje dítěti všestranné uplatnění jeho aktivit, vyžaduje od něj nespočetné množství pohybových úkonů a duševního úsilí. Ve hře se výrazně projevují dětské sklony a záliby, znalosti a dovednosti i povahové rysy. Pro tyto své vlastnosti je hra pro dítě předškolního věku nezbytná jakožto prostředek k rozvoji jeho organismu a jeho osobnosti.“

Dle RVP PV (Smolíková aj., 2010, s. 6), „[...] předškolní vzdělávání se v maximální míře přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny a dbá, aby tato vývojová specifika byla při vzdělávání dětí v plné míře respektována. Předškolní vzdělávání by proto mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, které je pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté.“

Jak již bylo výše zmíněno, při vzdělávání dětí předškolního věku, musí být respektovány jejich vývojové zvláštnosti a jejich možnosti. Pedagog by měl proto volit takové metody a formy práce, které zohledňují rozvojové předpoklady a možnosti dětí.

Mezi vhodné metody práce s dětmi předškolního věku patří prožitkové a kooperativní učení hrou a činnosti dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte. Metody, které podporují dětskou zvědavost, podnětují radost dítěte z učení a rozvíjí jeho zájem poznávat a získávat nové zkušenosti a dovednosti. (Smolíková aj, 2010)

Prožitkové učení – je učení pomocí hry nebo činnosti, při které je dítě vnitřně motivováno, naladěno a citově ji prožívá. Vychází z činností a situací navozujících prožitky člověka. Učení je efektivní, má hluboký a trvalý ráz. Veškeré aktivity jsou založeny na herních prvcích s podporou tvořivosti. Prožitkové učení zahrnuje vlastní iniciativu dětí. Dítě proniká do problému a snaží se nalézt řešení, nachází smysluplnost získaného poznatku. Prožitkové učení navazuje na přirozené zákonitosti spontánního stylu učení dítěte. (Hanuš, 2009)

Kooperativní učení – bývá často zaměňováno s formou práce dětí ve skupinách. Kooperativním učením není myšlena činnost dětí ve skupině, kdy každé samostatně pracuje na nějakém úkolu, ale kooperativní učení musí splňovat určitá kritéria. Mezi tyto kritéria řadíme pozitivní vzájemnou závislost, interakci tváří v tvář, osobní odpovědnost všech dětí ve skupině, využití interpersonálních a skupinových dovedností a důležitým kritériem je také reflexe skupinové činnosti. V mateřské škole se využívá kooperativního učení zejména při dětských hrách, pohybových aktivitách, konstruktivních činnostech a různých tvořivých činnostech, kdy děti spolu vzájemně komunikují, musí řešit různé náhodně vzniklé situace, konflikty, učit si vzájemně naslouchat, vyjadřují svůj souhlas či nesouhlas. (Kasíková, 2010)

Dramatická výchova – využívá prvky a prostředky dramatu a divadla. Jedná se o tvořivý způsob získávání zkušeností, vědomostí, dovedností, formování postojů na základě vlastního prožitku a vlastní aktivní činnosti při jednání na principu hry. Dramatická výchova v mateřské škole má svá specifika podmíněna věkem dětí, mírou jejich zkušeností, sociálním vývojem. (Machková, 2002)

Ve vzdělávání dětí předškolního věku by také mělo být v dostatečné míře zařazeno a uplatňováno situační učení, které je založeno na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí. Další neméně významnou roli v procesu učení předškolních dětí sehrává spontánní sociální učení. Sociální spontánní učení je založené na principu přirozené nápodoby a je proto nutné poskytovat dítěti vzory chování a postoje nejen během didakticky zaměřených činností ale i v průběhu celého dne. Pedagog by měl dítěti poskytovat takové vzory chování a postoje, které jsou k přejímání vhodné. Při vzdělávání předškolních dětí by se měly uplatňovat aktivity spontánní i řízené. Je žádoucí, aby tyto aktivity byly vzájemně provázané, vyvážené a odpovídaly potřebám a možnostem předškolního dítěte. (Smolíková aj., 2010)

6 PROJEKT HANÁCKÝ LIDOVÝ ROK V MATEŘSKÉ ŠKOLE

6.1 Jaro na Hané

Téma: Jaro na Hané

Podtéma: Smrtná a květná neděle

Vzdělávací cíl: Získání elementárních poznatků o jarních lidových zvycích a obyčejích na Hané, zaměřených na vynášení smrti a vítání jara. Návuk jednoduchých říkanek, písní a tanců. Rozvoj jemné motoriky při výrobě jedličky či májky.

Oblast – Dítě a jeho tělo

<i>Pedagogický záměr: Vzdelávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky (koordinace a rozsah pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka), ovládnutí pohybového aparátu a tělesných funkcí.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Koordinace lokomoce a dalších poloh a pohybů těla, sladí pohyb s rytmem a hudbou.</i>

Oblast – Dítě a jeho psychika

a) jazyk a řeč

<i>Pedagogický záměr: Vzdelávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Učí se nová slova a aktivně je používá (ptá se na slova, kterým nerozumí). Domluví se slovy i gesty, umí improvizovat. Naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, zvládne jednoduchou dramatickou úlohu).</i>

b) poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

<i>Pedagogický záměr: Vzdelávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytvoření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a zájem o učení.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Vnímá, že je zajímavé dozvědět se nové věci, využívá zkušenosti k učení. Řeší problémy, úkoly a situace, myslí kreativně, předkládá „nápady“. Dovede se záměrně soustředit na činnost a udrží pozornost.</i>

c) *sebepojetí, city a vůle*

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Dovede respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla, přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti. Dokáže být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě a k věcem.</i>

Oblast – Dítě a ten druhý

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.)</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Přirozeně a bez zábran komunikuje s druhým dítětem, navazuje a udržuje dětská přátelství. Spolupracuje s ostatními.</i>

Oblast – Dítě a společnost

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevat.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Dokáže zachytit skutečnost ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik. Zvládá základní hudební dovednosti vokální i instrumentální (zaspívá píseň, umí zacházet s jednoduchými hudebními nástroji).</i>

Oblast – Dítě a svět

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Osvojí si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké.</i>

(Žížlavská, 2013)

Nabídka činností:

- **Motivace:** Lidé, nejen na Hané, se těšili z konce zimy a vítali jaro vynášením Mořeny, kterou průvod lidí házel do potoka, aby už zima odplavala pryč. Mořena byla panna vyrobená ze slámy, znázorňující zimu, kterou poté lidé připevnili na dřevěnou tyč a

oblékli do bílé košile. Často mívala kolem krku pověšený věnec z vyfouklých vajíček. Při vynášení Mořeny se často přednášely říkadla a zpívaly lidové písně. Na Hané ale lidé nevynášeli jen Mořenu, často chodila děvčata po vsi s ozdobenou jedličkou, kterou symbolicky přinášela jaro do vsi.

- Učitelka dětem ukáže na obrázku Mořenu a přinesenou ozdobenou jedličku. Společně si s dětmi vše pečlivě prohlédnou a popíší.
- Učitelka dětem přednese text písně s klavírním doprovodem. Děti poslouchají píseň. Po skončení přednesu ze strany učitelky, si společně vysvětlí slova, kterým děti nerozuměly. Děti mohou přicházet s vlastními nápady, co by neznámá slova mohla znamenat. Učitelka poté dětem text vysvětlí a společně se píseň naučí.

„Má milá jedličko, červená růžičko“

Má mi - lá jed - lič - ko, čer - ve - ná rů - žič - ko,
 kdes tak dlou - ho by - la? U stu - dán - ky, u hlu - bán - ky
 ru - ce, no - hy mý - la. Čím ses u - tí - ra - la?
 Čer - ve - ným šá - teč - kem, bí - lým ka - pes - níč - kem.

*„Má milá jedličko,
 červená růžičko, kdes tak dlouho byla?
 U studánky, u hlubánky
 ruce, nohy mýla.
 Čím ses utírala?
 Červeným šátečkem,
 bílým kapesníčkem.“
 (Thořová, 2008, s. 67)*

- Námět práce s pracovním listem (viz příloha č. 1): Mořena - pracovní list zaměřený na orientaci na ploše a správné držení tužky, určování první a poslední hlásky, vytleskávání a zjišťování počtu slabik.

Úkolem dětí je najít na pracovním listu mezi pěti postavami Mořenu ze slámy a vybarvit její oblečení, dokreslit kolem krku vyfouknutá vajíčka. Po dokončení úkolu učitelka může dále zjišťovat: Kolik postav na obrázku má na konci slova stejnou hlásku? (vodník, baba, sněhulák, strašák, Mořena). Vytleskej jméno každé postavy a tečkami zapiš k postavě počet hlásek (Štanclová, 2014).

- Učitelka dětem může přednést další říkanky, které se vztahují k tématu odchodu zimy a přivolávání jara:

*„Mořena, Mořena,
kdes, ty klíče děla?
Děla jsem je, děla
svatému Jiří,
aby nám otevřel
do nebe dveři.
Děla jsem je, děla
svatému Jánu,
aby nám otevřel
do nebe bránu.
Svatý Jiří vstává,
pole odmykává,
aby tráva rostla,
všelijaké kvítí,
fiala modrá.“*

(Thořová, 2008, s. 39)

*„Smrt nesem ze vsi,
nové líto do vsi.
Lidé, pojdte ven,
už tu smrt nesem.
Jestli nepůjdete,
všichni hned pomřete.“*

(Thořová, 2008, s. 40)

*„Hala, šup, jedličko,
strejčku a tetičko,
darujte nám vajíčko.
Jestli nám ho nedáte,
pak svou cerku nevdáte.
Jestli nám ho dáte,
tak svou cerku vdáte.“*

(Thořová, 2008, s. 50)

- Námět taneční hry se zpěvem: „Máje – popis taneční hry: jedno dítě nese ozdobenou májku (jedličku) s červenými a zelenými stuhami, ostatní děti se zařadí za ním. Utvoří

dvojice chlapec – dívka, pokud to počet dětí ve třídě umožňuje. Písnička má charakter polonézy, celý průvod by měl mít slavnostní náboj a krásnou, důstojnou chůzi (dbáme na správné držení těla a sladění pohybu s rytmem hudby). Na závěr písně se dítě, které neslo jedličku, postaví doprostřed místnosti, klekne si a drží jedličku opřenou pevně o zem. Průvod dětí utvoří kolem jedličky kruh. Děvčata jsou ke středu kruhu k májce, uchopí do pravé ruky červené stuhy, vracejí se na svá místa, vzpaží pravé ruce a pod stuhami se na místě podtáčejí. Pak může následovat hudební mezihra bez zpěvu, na kterou si chlapci kleknou na jedno koleno a dívky je obejdou, stuhu stále drží nad hlavou. Na druhou sloku si jdou chlapci k májce pro zelené stuhy, vrátí se s nimi na svá místa a také se podtočí pod vzpaženou pravou paží se stuhou. Dívky mezitím stojí na místě a jen pomalu plynule zvedají ruku se stuhou vzhůru a dolů. Pak opět následuje nezpívaná, jen hudební mezihra. Během této mezihry chlapci vzpaží ruku se stuhou – utvoří brány – a dívky uvnitř těchto bran jdou po kruhu jedním

- *směrem, v polovině se otočí čelem vzad a jdou zpět až na svá místa.“ (Kulhánková, 2013, s. 98)*

Posekali máje

Po-se-ka-li má-je, už je z le-sa ve-zou, už na ně ve-ver-ky víc-krát ne-po-le-zou.

Po-se-ka-li má-je, už je z le-sa ve-zou, už na ně ve-ver-ky ne-po-le-zou.

Mar-ján - ko, Mar-ján - ko, sta-vě - jí ti má - je, o - tev - ři o - kýn - ko,
po - dí - vej se na ně, o - tev - ři o - kýn - ko, po - dí - vej se na ně.

Dohra
G7 C G7 C G7 C G7 C

- Námět na pracovní a výtvarnou činnost – Výroba májky - učitelka dětem přichystá nastříhané kousky jedličky (větší počet větvíček svázaných do kytky), kterou si děti dle vzoru ozdobí. Děti učitelce pomáhají při výběru vhodných větvíček a při svazování do kytky. Poté začnou jedličku zdobit. Děti měly názornou ukázkou jedličky od učitelky, která jim jedličku na začátku projektu ukázala a vystavila ve třídě. Děti si jedličku ozdobí stejným způsobem, mohou však jedličku přizdobit i prvky na základě vlastní fantazie. Na ozdobení mohou být použity kousky barevného krepového papíru, barevné stužky, kousky slámy, které se děti snaží uvázat na jednotlivé větvíčky.

6.2 Léto na Hané

Téma: Léto na Hané

Podtéma: Letnice

Vzdělávací cíl: Přiblížení zvyků a obyčejů na Hané v období léta, zejména hanáckého zvyku honění krále a obchůzky s královnou. Rozvoj paměti u předškolních dětí formou hanáckých básniček, říkadel a písní.

Oblast – Dítě a jeho tělo

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj pohybových dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky (koordinace a rozsah pohybu, pohyblivosti, dýchání).</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Zvládnou konstruktivní a grafické činnosti. Při cvičení umí správně dýchat (nádech nosem, výdech ústy).</i>

Oblast – Dítě a jeho psychika

d) jazyk a řeč

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Osvojení některých dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Pokusí se graficky napodobovat symboly, čísla, tvary, písmena. Orientují se v prostoru – pravolevá orientace na tabuli, v prostoru.</i>

e) poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytváření základů pro práci s informacemi.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Zvládají konkrétní operace s materiálem (třídění, přiřazování, uspořádávání, porovnávání apod.). Dokáží pracovat s knihou, encyklopedií. Vnímají, že je důležité dozvídat se nové věci.</i>

f) sebepojetí, city a vůle

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj schopností a dovedností vyjádřit pocity, dojmy a prožitky.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Postupně si začnou uvědomovat odhad, na co stačí a co zvládnou. Budou si postupně uvědomovat nedostatky a přiznávat si chybu.</i>

Oblast – Dítě a ten druhý

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého. Oprostí se od projevů sobeckosti.</i>

Oblast – Dítě a společnost

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj schopností žít ve společnosti ostatních lidí, vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou vědět, že existují určitá pravidla her a jiných činností. Budou umět přistoupit na předem smluvená pravidla.</i>

Oblast – Dítě a svět

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj pocitu sounáležitosti s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemi.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou mít povědomí o vlastní sounáležitosti se světem. Budou vnímat, že svět je pozoruhodný a různorodý (krajina, etické, národnostní a jiné rozdíly).</i>

(Žížlavská, 2013)

Nabídka činností:

- **Motivace:** Na začátku léta se konávaly na Hané králenké hry. Králem byl zvolen chlapec, kterého doprovázeli svobodní mládenci. Král byl vždy pěkně ustrojen, na sobě měl bílý šat, na hlavě věnec nebo korunku z pentlí a v ruce držel kytici z červených pivoňkových růží. Král byl posazen na nejpěknějšího koně a doprovázeli jej další jezdci na koni. Tento průvod jel vesnicí a zastavoval před staveními, kde oslovovali hospodáře a hospodyně básničkou. Vesnicí v tento čas nechodili v průvodu jen chlapci, ale i děvčata měla v tomto období své obchůzky, a to obchůzky královniček. Průvod královniček tvořily dívky, které také obcházely dům od domu, zpívaly písně, které doprovázely obřadními tanečními ohyby. Jedno z děvčat – králka - bylo oblečeno v bílých šatech s korunkou na hlavě.

- Učitelka dětem ukáže obrázky „králů“ a „královniček“. Společně si obrázky prohlížejí a děti popisují, co na obrázku vidí. Učitelka dětem popisuje, jak probíhaly králenké hry a občůzky s královnou.
- Děti recitují vybrané verše básně Krále a jeho průvodu:

*„Na krála, paní matko, na krála!
Máme krála chudobného,
při tom velmi poctivého,
okradli ho na horách, na dolách,
a na krakovském mostě.
Ukradle mu tři sta koni,
ukradle mu tři sta volů
z prázdného dvoru.
A ti voli tak velky rohe měli,
než jich vrána přeletěla,
troje mladé vyseděla
a štvrtý zachladila,
proto že pro ně místa neměla.
Déte nám matko přece,
třeba svinský plece,
alebo klobásu,
co se ňó devětkrát opášu
a po desátý svého vraného konička podepnu.
Pak-li byste nám nechtěli nic dáti,
budeme si to na vás vymáhati.
Vyjedeme si za město,
tam složíme svý vojsko,
budeme jísti a píti,
a Vy to moséte páni hospodáři zaplatiti.
Pochválen bud' Ježíš Kristus.“
(Vyhlídal, 1906, s. 51)*

- Námět na píseň: při průvodu krále a královničky se také zpívaly různé písničky. Dle možností a vhodnosti byly zvoleny tyto písně:

Vyletěl sokol

Mírně / $\text{♩} = 80$ /

1/. Vyletěl so - kol na ten panské bor a tam

pěkně zpíval, až se dvur rozlihal, královnu vo - lal.

2) „Královno milá,
král tebe volá,
abys k němu přišla,
nebyla tak pyšná
sama jediná.

3) Královna nešla,
poslala posla.
A ty, milé posle,
spravuj to tam dobře,
jako já sama.

4) Posel spravoval,
sobě namlóval
tu krásnou děvečku
v ružovém věnečku,
aby si ju vzal.“
(Poláček, 2011, s. 21).

- Při nácvičku této písně může dojít k její dramatizaci a to formou pantomimy. Vyberou se děti, které budou znázorňovat královnu, krále a posla. Děti také dostanou rekvizity, aby byla dramatizace pestrá a znázorňovala zpívaný text (královna dostane ružový věneček, král korunku z pentlí apod.). Děti, které nedostaly roli, budou zpívat text písně a pozorovat, zda je text dobře pantomimicky ztvárněn. Je zapotřebí nejdříve vyzkoušet pantomimu jen s textem bez melodie. Děti by se měly zaměřit na výrazy tváře např. pyšná královna, námluvy posla apod.

„Chodí králka, chodí král.“

Mírně / ♩ = 80 /

Chodí králka, chodí král, nemá koni, ani kráv.

1/. Déte ji, má matičko, na užečku másla,
2/. Déte ji, dé - te ji na zlaty stře - vice,

aby se ji, aby se ji, tá huběnka spá - sla.
aby mohla procházeti z izby do se - kni - ce.

3) „Déte ji, déte ji
na stříbné pásek,
/: ať je na něm :/
stopadesát klásek.

4) Déte ji, déte ji
hezkyho mládence,
/: třeba teho :/
co leží v kolibce.“
(Poláček, 2011, s. 22)

- Námět na výtvarnou činnost: Výroba koníčka pro Krále – děti si obkreslí šablonu hlavy koníka na tvrdý hnědý papír a poté jej vystříhnou. Černou barvou dokreslí koníkoví oko a tlamu. Hřívu vyrobí pomocí vlny, kterou provlékají do dírek, které jim pomůže vytvořit učitelka. Hotového koníka učitelka dětem přilepí tavnou pistolí na silnější dřevěnou hůlku.

Výroba věnečku pro královnu – učitelka dětem předkreslí na bílý tvrdý papír kruh (základ věnečku), děti černou tuší kreslí po obvodu kruhu různé druhy květin. Děti se snaží o pestrost věnečku. Učitelka může dětem ukázat obrázky různých květin, které by mohly nakreslit do věnečku. Po zaschnutí černé tuše si děti vezmou štětec a květiny ve věnečku si barevnými tušemi vybarví. Obrázek poté dají opět zaschnout. Jakmile je obrázek s věnečkem suchý, mohou jej děti vystříhnout.

- Námět na pohybovou hru: *Na Krála* – z dětí je zvolen král, který se postaví do čela průvodu. Za krále se potom zařadí do zástupu ostatní děti, které představují králův

průvod. Na pokyn učitelky se začne král pohybovat po prostoru (chůze, běh – po špičkách, poskoky, chůze v podřepu apod.) a děti za králem jej musí následovat (provádí stejný pohyb jako král). Kdykoliv se král otočí, musí děti vzdát králi čest předem stanoveným postojem či polohou (dřep, leh apod.). Při této hře se rozvíjí pozornost, orientace v prostoru a koordinace pohybů. Tato pohybová hra bývá často hrána v mateřské škole Michalské stromořadí. Tato hra je obdobná jako tzv. hra Na hada, jak uvádí Juklíčková-Krestovská a kol. (1985)

- Námět na jednoduchý tanec se zpěvem: při tomto nácviku tance lze využít již předešlých znalostí dětí a to textu písně *Vyletěl sokol*. „*Děti utvoří dvojice, drží se za ruce, a seřadí se za sebou. Z dětí je zvolen král a královna, kteří stojí v čele zástupu. Učitelka může zahrát předehtu k písni, na kterou děti v zástupu půjdou plynulou chůzí. Jakmile hudba dohraje, děti se rozestoupí do dvou řad obličejem proti sobě. Tímto špalírem poté prošel král s královnou a ostatní zpívali píseň Vyletěl sokol. Při zpěvu se král s královnou drželi za ruce, paže spuštěny nebo v ohnutí upažmo, a obyčejnými kroky procházeli kupředu, pak se pustili, otočili se dovnitř, opět se uchopili a vraceli se zpět. Toto se opakuje až do konce písně. Děti v řadách stojí na místě a jen v taktu pohupují pažemi a zpívají píseň.*“ (Mátlová-Uhrová, 2003, s. 49)

6.3 Podzim na Hané

Téma: Podzim na Hané

Podtéma: Dožínky

Vzdělávací cíl: Získání elementárních poznatků o období podzimu na Hané a s ním spojené tradici dožínek. Poznávání a určování druhů obilí a květin i s pomocí encyklopedií a odborných knih. Rozvoj spolupráce při výrobě dožínkového věnce v menších pracovních skupinách.

Oblast – Dítě a jeho tělo

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj a užívání všech smyslů.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou vědomě napodobovat pohyb podle vzoru a přizpůsobí jej podle pokynů učitelky. Budou vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (hmat, čich, chuť, sluch a zrak).</i>

Oblast – Dítě a jeho psychika g) jazyk a řeč

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnost, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování).</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sleduje děj). Projevuje zájem o knížky, divadlo, hudbu, film.</i>

h) poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování).</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou si zlepšovat a kultivovat smyslové vnímání. Budou vědomě užívat všech smyslů, záměrně pozorovat, postřehovat, všímat si (nového, změněného, chybějícího).</i>

i) sebepojetí, city a vůle

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti).</i>
--	--

<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Uvědomí si svou vlastní samostatnost, bude zaujímat své vlastní názory a postoje a vyjadřovat je. Budou se snažit přijímat pozitivní oceňování i svůj případný neúspěch a vyrovnat se s ním.</i>
--	---

Oblast – Dítě a ten druhý

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou vědět, že všichni lidé (děti) mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný. Bude spolupracovat s ostatními.</i>

Oblast – Dítě a společnost

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení a hodnotit svoje zážitky.</i>

Oblast – Dítě a svět

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Osvojí si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi.</i>

(Žížlavská, 2013)

Nabídka činností:

- **Motivace:** Dožínky jsou slavnosti sklizně, které se slaví nejen u nás na Hané. Krajově se názvy trochu liší (ožíňky, obžíňky, dožatá apod.). Všechny jsou však odvozeny od slov žně, žnout. Obilí bylo a je velmi důležitou plodinou jak pro lidi, tak i pro dobytek a jiná zvířata. Sklizeň obilí tedy byla oslavována a lidé děkovali za obilnou úrodu.

Důležitým zvykoslovným předmětem byl dožínkový věnec uvitý ze všech druhů obilí. Zdobily jej stuhy, polní květiny, slaměnky a byliny. Tvar věnce býval nejčastěji kruhový, ale na Hané jej lidé splétali i do složitějších tvarů, které připomínaly královskou korunu. Věnec byl určen hospodáři a předávalo jej nejčastěji děvče ze vsi. (Šottnerová, 2009)

- Učitelka může mít pro děti přichystaný dožínkový věnec, který společně s dětmi popisuje a děti se snaží poznávat druhy obilí, luční květiny. Při poznávání obilí a květin mohou využít encyklopedií a naučných knih, které má mateřská škola k dispozici.
- Námět na výtvarnou a praktickou činnost: Výroba dožínkového věnce. Učitelka zajistí dostatek materiálu potřebného pro výrobu dožínkového věnce (slaměný kruh, různé druhy obilí, sušené květiny, pentličky apod.). Tuto pracovní činnost lze provádět v menších pracovních skupinkách. Děti na slaměný kruh zapichují různé druhy obilí, přilepují lepidlem usušené květiny. Snaží se vytvořit dožínkový věnec, který viděly na obrázku při představování tradice dožínek. Každá skupinka může vytvořit jeden dožínkový věnec. Při výrobě věnce si děti zopakují druhy obilí, květin apod.
- Námět na hru se zpěvem: *„Na sedláčka – ve hře se znázorňuje sedláckova práce s obilím. V šesti slokách písni se zpívá o setí, kosení, vázání a mlácení obilí, jako i o odměně. Píseň má taneční melodii a je dvoudílná: v první části je vyslovena otázka o různých druzích rolníkovy činnosti a v druhé odpověď. Ve hře Na sedláčka se děti snaží o vyjádření sedláckovy práce prostřednictvím stylizovaných pracovních pohybů, sladěných s hudbou. Touto hrou se zdokonaluje hudební vnímání dětí a zlepšuje se chůze v třídobém rytmu, rovněž i přesné ovládní napodobivých pohybů. Zlepšuje se také inhibiční schopnost dětí, poněvadž hra předpisuje na určitou dobu pohyb přerušit a zase v něm pokračovat.*
Popis hry: děti utvoří kruh. Jedno dítě stojí uprostřed. Píseň „Víte-li pak, jak sedláček“, zpívá učitelka s dětmi společně. Lze zpívat také tak, že první část každé sloky zpívá učitelka a druhou část děti. 1. - 8. takt. Děti se obrátí levým bokem do kruhu a jsou po jeho obvodu pochodovým krokem, na každou čtvrtovou dobu připadne jeden krok. Nedrží se za ruce. Dítě uprostřed kruhu stojí na místě. Tento pohyb se opakuje

v prvních osmi taktech každé sloky. V dalších osmi taktech se znázorňuje sedláckova práce. První sloka – napodobuje se setí obilí. 9. – 10. takt děti se zastaví, otočí se čelem do kruhu a dívají se na toho, kdo je uprostřed. Dítě jde uvnitř a napodobuje setí tak, že levou rukou drží před sebou myšlenou ošatku a z ní širokými pohyby do stran rozhazuje zrní. 11. – 16. takt děti jdou po kruhu a opakují pohyb setí.

Druhá sloka – napodobuje se sekání obilí. 9. – 10. takt děti stojí v kruhu. Dítě uprostřed drží v rukou před sebou myšlenou kosu, a mávající jí zprava doleva, jde po malém kruhu uprostřed. 11. – 16. takt děti jsou po kruhu a opakují pohyb sekání.

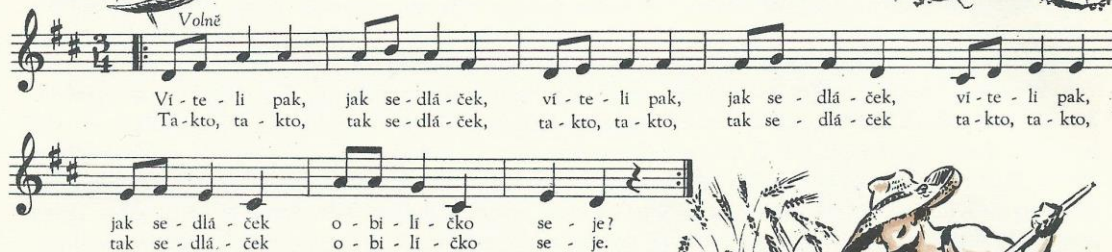
Třetí sloka – napodobuje se vázání snopů. 9. takt děti v kruhu stojí, dítě uprostřed napodobuje pohyb vázání tak, že přiklekne na jedno kleno a zaváže a utáhne povříšlo. 10. takt vstane a udělá tři kroky. 11. – 16. takt totéž po něm opakují ostatní děti. Pohyb vázání se provádí v taktech 11. – 13. v ostatních taktech je chůze po kruhu.

Čtvrtá sloka – napodobuje se mlácení obilí. 9. – 10. takt děti se obrátí čelem do kruhu, dítě v kruhu nakročí nohou a napodobí mlácení cepem: při náprahu je trup vzpřímen a paže jsou ve vzpažení s pěstmi u sebe, při úderu se trup mírně předkloní a paže opisují velký oblouk dolů. Na první dobu každého taktu připadá pohyb dolů, na druhé dvě doby v taktu se trup vzpřimuje.

Pátá sloka – napodobuje se placení za obilí. 9. – 10. takt dítě v kruhu si vybere někoho do dvojice. Postaví se proti sobě, jeden uchopí druhého za ruku a pravou rukou mu tleskne do dlaně. 11. – 16. takt děti utvoří dvojice a napodobí pohyb první dvojice. Potlesk do dlaně spadá na první dobu každého taktu, při čemž jednou tleská jedno a v dalším taktu druhé dítě.

Šestá sloka – napodobí se tanec sedláků. 1. – 8. takt děti ve dvojicích jdou po kruhu. Dvojice v kruhu jde v protisměru. Šestá sloka se zpívá v rychlejším tempu než sloky předcházející. 9. – 10. takt dvojice v kruhu se chytí za ruce a lehkým tanečním krokem se otáčejí. 11. – 16. takt ostatní děti tančí stejným způsobem.“ (Mišurcová, 1959, s. 60)

Na sedláčka

obilíčko váže

obilíčko seče

obilíčko mlátí

za obilí trží

po práci se baví.

- Námět na dětskou hru: „Koukol – hráči udělají kolo a spojí se za ruce. Jeden hráč vstoupí do kola a stojí nepohnutě. Kolo se začne točit a děti recitují:

Ptáček skáče po ulici, vybírá sobě pšenici.

Hráč v kole odpoví: A já stojím v kole, vybírám koukole.

Na to se kolo zastaví, hráč z kola si vybere někoho, potancují spolu. Děti v kole zpívají libovolnou píseň, načež první odejde mezi ostatní, druhý hráč pak jde doprostřed a hra se opakuje.“ (Pachtová, 1995, s. 39)

- Námět na píseň: při odevzdávání hospodyně dožínkového věnce se na Hané nejčastěji zpívala obřadní dožínková píseň, která je vhodná pro nácvič v mateřské škole.

„Panímámo zlatá“

Mírně / ♩ = 92 /

1/. Pani - mámo zla-tá otvi-ré-te vrata,

nesem vám věneček ze samyho že-ta. že - ta.

2) „Panímámo zlatá,
otviréte dveři,
nesem vám věneček
to ze saminké rži.

3) Panímámo zlatá,
otevřete docela,
nesem vám věneček
z vašeho ječmeňa.“
(Poláček, 2011, s. 18)

- Námět na mimoškolní akci: Návštěva Hanáckého skanzenu v Příkazech, který leží nedaleko města Olomouce. Děti se zde mohou seznámit s pracovními nástroji, které lidé dříve používali na poli, mohou vidět obytné a hospodářské stavení, které bylo typické pro hanácký kraj. Děti si také mohou vyzkoušet tradiční postupy např. výmlat obilí apod.

6.4 Zima na Hané

Téma: Zima na Hané

Podtéma: Vánoce

Vzdělávací cíl: Rozšíření a prohloubení poznatků o zimních zvycích na Hané. Výroba tradičních vánočních dekorací, které dětem rozvíjí jemnou motoriku. Rozšíření slovní zásoby a paměti o nová slova, písně a básničky.

Oblast – Dítě a jeho tělo

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj pohybových dovedností v oblasti jemné i hrubé motoriky.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Zvládnou pohotové změny postojů a poloh. Budou vedeny ke správnému dýchání. Zvládnou sladit pohyb se zpěvem, postupně se budou učit ovládat dechové svalstvo.</i>

Oblast – Dítě a jeho psychika

j) jazyk a řeč

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj komunikativních dovedností verbálních.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Naučí se zpaměti krátké texty. Budou reprodukovat říkanky, básničky, písničky, pohádky. Zvládnou jednoduchou dramatickou úlohu.</i>

k) poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Záměrně se soustředit a udržet pozornost.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou vnímat, že je zajímavé se dozvídat nové věci. Budou chápat nové pojmy týkající se Vánoc. Naučí se pracovat s knihou, s obrazovým materiálem, s médií.</i>

l) sebepojetí, city a vůle

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Dokážou zachytit a vyjádřit své prožitky (slovně, výtvarně, hudebně, pohybovou či dramatickou improvizací apod.). Zapojí se do tvůrčích estetických aktivit.</i>

Oblast – Dítě a ten druhý

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytváření prosociálních postojů k druhým, rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou se učit vnímat příběhy vyprávěním a poslechem. Budou se zapojovat do společenských her a aktivit nejrůznějšího zaměření.</i>

Oblast – Dítě a společnost

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Vytváření základů estetického vztahu ke světu, k životu, ke kultuře a umění.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou si prohlubovat znalosti v oblasti lidové slovesnosti, literatury, hudby, kulturních tradicích, zvyků. Pokusí se zachycovat skutečnosti ze svého okolí (slovně, výtvarně, pomocí dramatizace). Budou vyjadřovat své představy pomocí výtvarných a pracovních dovedností.</i>

Oblast – Dítě a svět

<i>Pedagogický záměr: Vzdělávací cíl vztahující se k učitelce (oblast kognitivní, psychomotorická a afektivní)</i>	<i>Rozvoj pocitu sounáležitosti s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemi.</i>
<i>Očekávané výstupy vztahující se k dětem</i>	<i>Budou znát kulturu místa a prostředí, ve kterém žijí.</i>

(Žížlavská, 2013)

Nabídka činností:

- **Motivace:** Zima na Hané se nesla v duchu odpočinku. Hospodář dohlížel na svá zvířata, obhlížel pole a sám s hospodářkou dělávali spíše práce uvnitř stavení. Také se chystali na oslavy vánočních svátků, kdy lidé očekávali příchod Božího syna. Zpívali nábožné písně – koledy a vyprávěli si poučné příběhy ze života. Děti se velmi těšily na příchod Mikuláše, který byl na Hané oznamován práskáním biči. Děti dostávaly od Mikuláše perníková srdce, pečivo ve tvaru dětí, zajíčků a panenek, ořechy a ovoce. Poté se již děti mohly těšit na Štědrý den a koledování na sv. Štěpána.
- **Námět na práci s pracovním listem** (viz příloha č. 2) – Mikuláš: Vybarvi Mikuláše a jeho družinu. Kdo s Mikulášem v jeho družině nikdy nechodil? Co paní malířka

popletla? Rozvíjí se správný úchop pastelky při vybarvování, rozvoj slovní zásoby a fantazijních představ. Děti mohou obrázek popisovat a tím rozvíjet slovní zásobu. Učitelka klade dětem otázky: Co má Mikuláš na hlavě? Co by nikdy nenosil? Dbáme na odpovědi celými větami (Štanclová, 2014).

➤ Námět na vánoční koledy: Dětské vánoční koledy

„Sem pospěšte ptáčátka“

Mírně / ♩ = 92 /

1/. Sem pospěšte ptáčátka, zviřátka, zpivéte u

děťátka : Spi, spi, spi, náš Ježišku, spi.

- 2) „Pod' sem, milý slavičku, čižičku,
zpivé pěknó písničku...
- 3) Čižiček prozpěvuje, zpěvuje,
a hrdlička cukruje....
- 4) Žežulenka mu kuká, mu kuká
a holóbek mu vrká....
- 5) Přiběhnul i zajiček, zajiček,
pokleknul u jesliček....
- 6) Ty, člověče, rozumný, rozumný,
hled', jak tvor nerozumný
ctí, ctí, ctí,
Jezulátko ctí.“
(Poláček, 2011, s. 23)

„Já su malá panenka“

Živna / ♩ = 80 /

1/. Já su malá panenka, nesu vám no - vinku,

co se stalo v Betlémě tóto maló chvílku.

2) „Narodil se Ježíšek
z panenky Marie,
on tam leží v Betlémě,
v jesličkách, na seně.

5) A tak se mnó zatočil
co mohl névice,
a já sem si roztrhla
oba dva střevíce.

3) Oslíčci naň dýchají,
na dudy mu hraji,
Honziček to uslyšel,
dal se do cupáni.

6) Panimámo zlatičká,
já vás pěkně prosim
darujte mně koledy,
bez ni já dom nesmím.

4) Já sem stála po straně,
jenom sem kókala,
Honziček to uviděl,
šup se mnó do kola.

7) Pantáta by brókali,
že střevičky nemám
a já dom nepudu
až si jiny zjednám.“
(Poláček, 2011, s. 24).

- Tuto koledu může pedagog s dětmi i zdramatizovat. Nejdříve je ale nutné, aby děti dobře ovládaly text písně a zvládaly jej zpívat v rytmu. Poté se mohou vybrat děti, které by ztvárňovaly oslíčky, Honzíčka, děvečku apod. Vybrané děti za pomoci pedagoga ztvárňují text koledy. Děti, které pro dramaturgii vybrané nebyly, zpívají píseň a sledují dramaturgii.
- Námět na pracovní činnost: Výroba vánočního voňavého jablíčka – děti si vyberou jablíčko (mohou si jablíčko donést také z domova), učitelka dětem rozdá do misek rozinky, usušenou kůru z pomerančů a citrónů apod. Děti dostanou párátko, na které napichují rozinky apod. dle vlastní volby a takto ozdobená párátko zapichují do jablíčka. Do jablíčka mohou rovnou vpichovat také koření – hřebíček, skořici, badyán

apod. Takto ozdobená voňavá jablíčka si děti odnesou domů a mohou si jimi vyzdobit vánoční stůl.

Výroba vánoční řetězu – klebet. Učitelka dětem připraví dostatek materiálu na navlékání tradičních vánočních řetězů tzv. klebet. Nastříhané kousky slámy (jestliže nebude mít učitelka slámu, může použít slámky) a barevných papírů děti navlékají střídavě na nit. U dětí se rozvíjí jemná motorika, koordinace oka a ruky a trpělivost při práci s materiálem.

- Náměty na říkadla: Koleda, koleda, Štěpáne,

*„Koleda, koleda, Štěpáne,
co to neseš ve žbáňě?
Já to nesu koledu,
upadl sem na ledu,
psíci se tam sběhli,
koledu mi snědli.
Ten panáčků nejvíce,
roztrhal mně střevice.
Přišel sem dom s pláčem,
dostal karabáčem.“*
(Pachtová, 1987, s. 124)

- Námět na práci s pracovním listem (viz příloha č. 3): Sv. Štěpán – na svatého Štěpána chodily děti koledovat a dostávaly ovoce, ořechy a koláčky. Mnohdy se stalo, že neopatrný hodovník nedával pozor a uklouzl na zledovatělé cestě. Pak se mu všechny dobroty ze džbánu vysypaly. Úkolem je spočítat všechna jablíčka a do rámečku k jablku zapsat tečkami jejich počet. Totéž udělat i s ořechy a koláčky. Pracovní list rozvíjí orientaci na ploše, soustředěnost a pozornost, určování počtu a zakreslování pomocí teček, zrakovou koordinaci ruky a oka, správné držení tužky a papíru, rozlišování barev. (Štanclová, 2014)

7 ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce je především prakticky zaměřený mnou vytvořený soubor projektů pro konkrétní využití v prostředí Mateřské školy Michalské stromořadí v Olomouci. Je však prakticky aplikovatelná v prostředí jakékoliv mateřské školy, především z oblasti střední Moravy a Hané. Jedná se z části o kompilační práci (avšak s využitím relevantní odborné etnografické a pedagogické literatury a zdrojů), dále pak o vlastní návrhy. V nich právě spatřuji největší přínos práce, neboť provedený výběr a popis vhodných tradičních zvyků a obyčejů z národopisné oblasti Hané, a jejich následné zpracování do formy souboru vzdělávacích projektů, tak vhodně rozšiřuje spektrum prací, které se zabývají využitím tradiční lidové kultury v pedagogickém prostředí. Tvorbou bakalářské práce jsem si ověřila, že tradiční lidová kultura nabízí dostatek podnětů i pro práci s nejmenšími dětmi. Práce tak má ambice posloužit jako metodická pomůcka pro výuku v konkrétní mateřské škole, dále jako obecnější materiál ukazující možnosti didaktického zpracování projevů tradiční lidové kultury i jako prostředek pro podnícení zájmu dětí o tradiční (hanáckou) lidovou kulturu.

ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Mgr. Dagmar ROUBÍNKOVÁ
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Jaromír SYNEK, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Hanácký lidový rok v mateřské škole
Název v angličtině:	The folklore year of Haná region in kindergarten
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá národopisnou oblastí Hané a jejími tradičními zvyky a obyčejí, výběrem a vhodnou transformací hanáckých zvyků a jejich začleněním do vzdělávacích projektů pro mateřskou školu Michalské stromořadí v Olomouci.
Klíčová slova:	region Haná, hanácký lidový rok, školní vzdělávací projekt, mateřská škola
Anotace v angličtině:	This Bachelor thesis is focused on the traditional Moravian region called Haná and its ethnographic customs and traditions. Some of them are selected and transformed into the educational projects. These projects will be serve as resources for education in kindergarten Michalské stromořadí in Olomouc.
Klíčová slova v angličtině:	Ethnographic Region Haná, The Folklore Year of Haná Region, School Educational Project, kindergarten
Přílohy vázané v práci:	Tři pracovní listy ke vzdělávacímu projektu
Rozsah práce:	49 stran textu, 3 strany příloh
Jazyk práce:	český

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8.1 Seznam použité literatury

- DVOŘÁČEK, P., RŮŽIČKA, J. *Haná – Olomoucko, Prostějovsko a Přerovsko*. 1. vyd. Brno: KMa s.r.o., 2008. 78 s. ISBN 978-80-7309-516-1
- HANUŠ, R. *Zážitkově pedagogické učení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-2816-2
- JELÍNKOVÁ, Z. *Lidový tanec na Hané a v přilehlých oblastech*. Olomouc: Okresní kulturní středisko Olomouc, 1991. 26 s. ISBN 80-85077-96-5
- JORDÁN, F. *Lidové obyčeje na Hané a jejich slovní, hudební a taneční projevy: VII. konference o lidové kultuře na Hané*. Vyškov 24. a 25. listopadu 1998. Vyškov: Muzeum Vyškovska ve Vyškově, 1999
- JUKLIČKOVÁ-KRESTOVSKÁ, Z., DVOŘÁKOVÁ, J., ŠMEJKALOVÁ, A. *Pohybové hry dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1985. 310 s.
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7367-712-1
- KULHÁNKOVÁ, E. *Taneční hry s písničkami: od 4 do 9 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 152 s. ISBN 978-80-262-0408-4
- LANGHAMMEROVÁ, J. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008. 163 s. ISBN 978-80-7229-171-7
- LANGHAMMEROVÁ, J. *České Vánoce*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum v Praze, 1988. 39 s. ISBN 59-216-87
- MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy*. 9. vyd. Praha: IPOS, 2002. 153 S. ISBN 80-7068-166-7
- MÁTLOVÁ-UHROVÁ, L. *Lidové tance a taneční hry z Hané*. 2. vyd. Prostějov: Duha, 2003. 75 s.
- MIŠURCOVÁ, V. *Hry se zpěvem*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 83 s. ISBN 94-3-09
- PACHTOVÁ, M. *Hanáckým dětem 2. díl – Dětský rok – zvykosloví a výroční obyčeje*. 1. vyd. Prostějov: Okresní kulturní středisko Prostějov, 1987. 136 s.
- POLÁČEK, J. *Lidové písně z Hané II*. 1. vyd. Olomouc: Albert, 2011. 456 s. ISBN 978-80-7326-201-3

- SMOLÍKOVÁ, K. aj. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. upravené vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 48 s. ISBN 978-80-87000-33-5
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 175 s. ISBN 80-7067-953-0
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Lidové tradice*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. 253 s. ISBN 978-80-7346-096-9
- ŠTANCLOVÁ, E. *Šimonovy pracovní listy: 22, celkový rozvoj s důrazem na přípravu do školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 64 s. ISBN 978-80-262-0604-0
- THOŘOVÁ, V. *Jarní občůzkové koledy děvčat na Olomoucku a Přerovsku*. 1. vyd. Praha: Etnologický ústav akademie věd České republiky, 2008. 146 s. ISBN 978-80-87112-04-5
- VÁLKA, M. *Dětské výroční zvyky a obyčeje jihovýchodní Hané*. 1. vyd. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1989. 38 s.
- VYHLÍDAL, J. *Rok na Hané*. 1. vyd. Olomouc: R. Promberger, 1906. 93 s.
- ŽÍŽLAVSKÁ, V. *Školní vzdělávací program mateřské školy Michalské stromořadí Olomouc – „Chválím Tě, země má“*. Olomouc: Rkp., 2013

8.2 Seznam internetových zdrojů

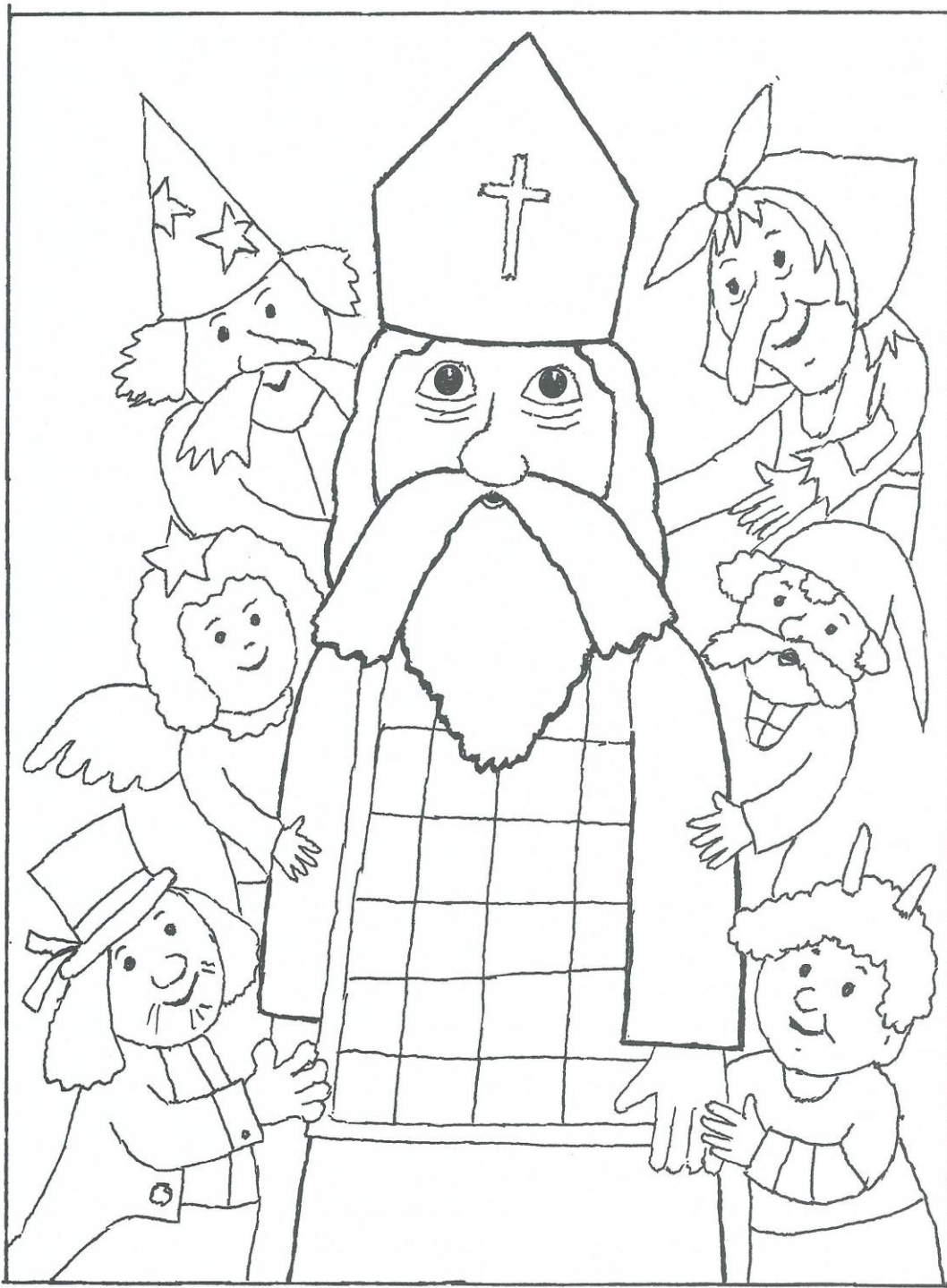
- *Hanacky pjesničky* [online]. © 2010 [citováno 13. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://pjesnicke.sweb.cz/obr/mapa.jpg>
- *Hanácký folklórní soubor Kosíř: Hanácký kraj*. [online] ©2013 [citováno 13. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://www.kosir.unas.cz/?stranka=kroj&jazyk=cz>

9 SEZNAM PŘÍLOH

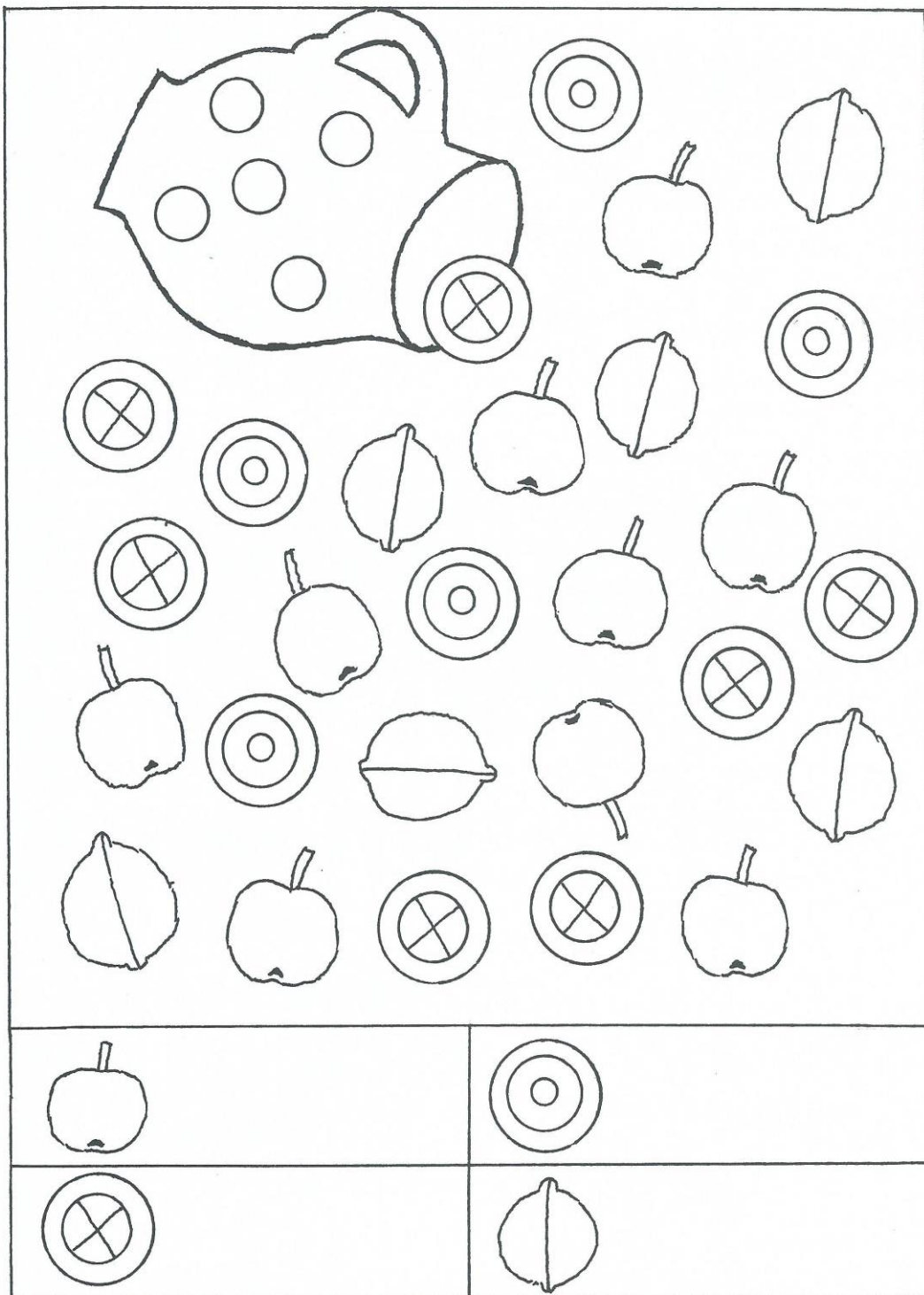
Příloha 1: Pracovní listy ke vzdělávacímu projektu

Obr. č. 1: Pracovní list „Mořena“ (Štanclová, 2014)

Obr. č. 2: Pracovní list „Mikuláš“ (Štanclová, 2014)

Obr. č. 3: Pracovní list „Na svatého Štěpána“ (Štanclová, 2014)